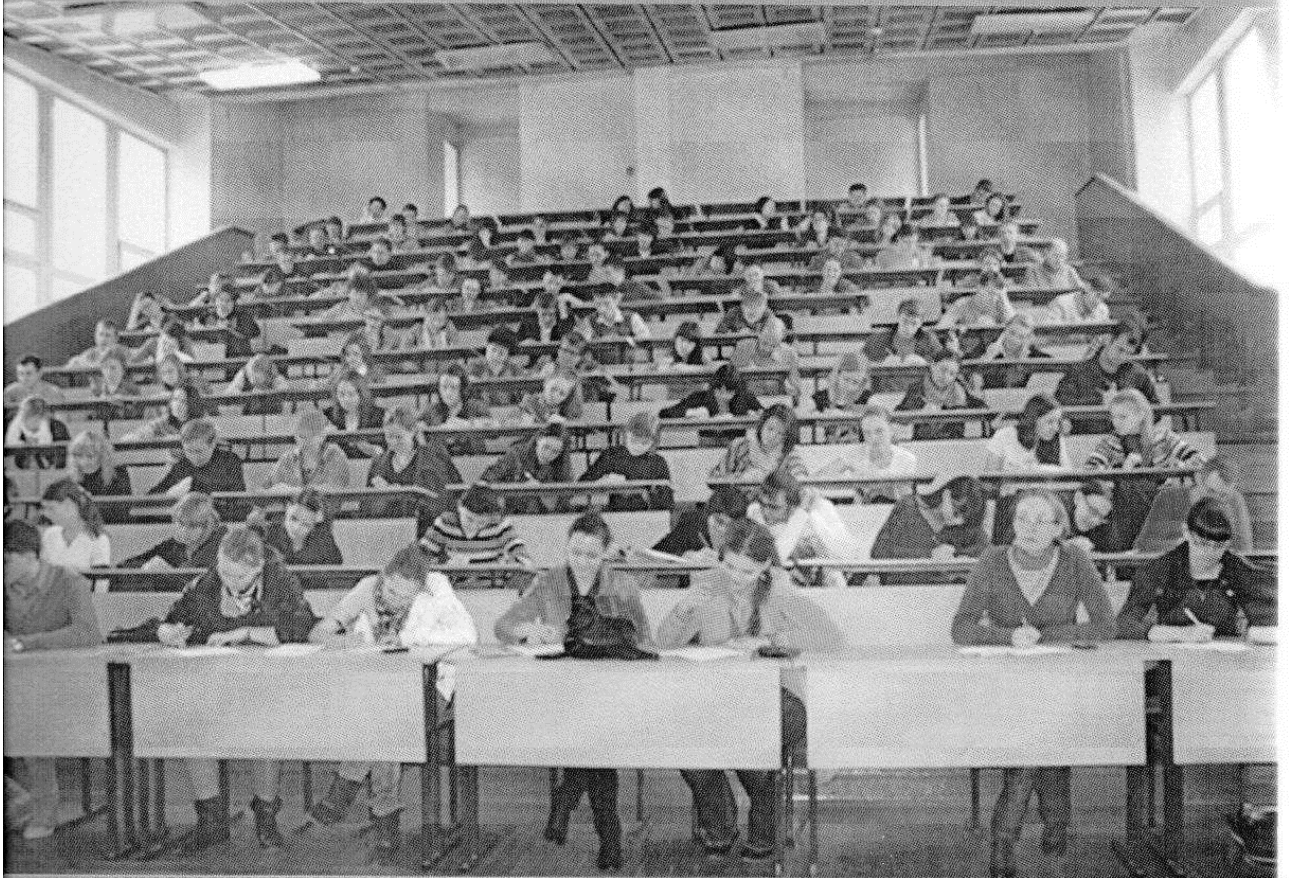

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ № 79

2014

29. Нікітчина С.О. Організаційна культура керівника вищого навчального закладу – інтелектуальний потенціал навчально-виховного процесу	166
30. Олексюк О.М. Дослідницька діяльність кафедри у вищому мистецькому навчальному закладі: європейський досвід	170
31. Оліяр М.П. Діяльність викладачів вnz з формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів	175
32. Плахотнік О.В. Еколого-економічна освіта майбутніх фахівців як провідний засіб формування екологічної культури	181
33. Подольська Є.А. Проблеми запровадження педагогічних інновацій у вищій школі	186
34. Рубінська Б.І. Підготовка завідувачів кафедри у США.....	191
35. Шпарик О.М. Система оцінювання навчальних досягнень в закладах освіти США та країнах ЄС: дослідження науковців КНР.....	194
36. Ковальчук О.С. Стандарти професійної діяльності педагогічних лідерів у країнах Західної і Північної Європи.....	197
37. Воропа В.О. Інноваційні методики викладання дисципліни для маркетологів у вищому навчальному закладі.....	206
38. Горай О.В. Управління освітою в Польщі.....	211
39. Клочкова Т.І. Управління академічними ризиками в університетах Великої Британії	218
40. Сандовенко І.В. Інтеграція наукових досліджень в програми підготовки фахівців сфери туризму в університетах Канади.....	224
41. Саснко Т.В. Екологічна освіта в умовах трансформації суспільства і модернізації вищої школи.....	228
42. Самойленко Н.Б. Науково-методичне забезпечення для розвитку міжкультурної компетентності студента вищого педагогічного навчального закладу	234
43. Сігасва Л.Є., Михайленко Л.А. Розвиток професіоналізму особистості: теоретичний аспект.....	240
44. Трибулькевич К.Г. Розгляд проблеми студентського самоврядування у студентських збірниках наукових праць.....	246
45. Клименко О.І. Дидактичні засади інтеграції інтерактивних програм в структуру електронного посібника	249
46. Хом'юк І.В. Петрук В.А. Кафедра вищої математики технічного університету в змінному освітньо-інформаційному просторі: проблеми, досвід і перспективи	254
47. Яковенко-Глушенкова Є.В. Вітчизняний та світовий досвід формування професійно орієнтованої комунікативної компетентності у майбутніх учителів іноземної мови	258
48. Дебич М.А. Гуманітарна культура студентів: виклики сьогодення й майбутнього.....	263
49. Дубініна О.М. Математичне мислення як детермінуючий елемент математичної культури майбутніх фахівців з програмної інженерії.....	268
50. Тхоржевська Т.Д. Уроки історії педагогіки для формування національної свідомості студентської молоді	274
51. Навальна М.І. Засоби мовної та позамовної економії в сучасній українській публіцистиці.....	279
52. Баранівський В.Ф. Ідеологічний аспект у підготовці військових кадрів у вищих навчальних закладах України	284
53. Андрусенко С.І., Гуртовий Д.Є. Особливості вогневої підготовки військово-службовців Національної гвардії України до дій в умовах проведення антитерористичної операції.....	290
54. Ржегак О.В. Особливості тактики дій військовослужбовців НГУ в ході несення служби на блокпостах в зоні проведення АТО.....	294
55. Гейлик А.В. Контекстність навчання дисциплін математичного циклу у вищих навчальних закладах	298
56. Петько Л.В. Формування духовних цінностей студентської молоді шляхом створення професійно спрямованого іншомовного навчального середовища в умовах університету (На прикладі вивчення англійською мовою новели О'Генрі «Останній листок»).....	302

**ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ КАФЕДРИ У ВИЩОМУ
МИСТЕЦЬКОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ:
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД**

У статті розкриваються проблеми організації дослідницької діяльності кафедри у вищій мистецькій освіті. Аналізується зміст проблемних кластерів педагогічних досліджень та їх суб'єктів у вищій мистецькій освіті.

Ключові слова: вища мистецька освіта, дослідницька діяльність, кафедра, європейський досвід.

Глобалізаційні процеси, що визначають життя сучасної цивілізації, вимагають виявлення основних пріоритетів не тільки в характері і змісті освіти, а й у розвитку педагогічних досліджень, орієнтованих на певні історичні зміни. Існує гостра потреба у визначенні нової стратегії і виявленні основних напрямів науково-педагогічної діяльності з урахуванням глибини кардинальних зрушень, які принципово змінили людську спільноту. У сучасному світі сформувалася специфічна ситуація, зумовлена змінами в соціальній, економічній, культурній сферах суспільства і змінами самої сучасної людини. Це викликає посилення уваги до дослідницької діяльності в умовах сучасної вищої освіти, у тому числі й мистецької. Важливим ресурсом організації інфраструктури науково-дослідницької діяльності у вищих мистецьких навчальних закладах є мистецька кафедра.

Традиційно наукова роботи на кафедрі складається в межах досліджень науково-педагогічних шкіл та керівництва дослідно-експериментальної діяльністю базових майданчиків кафедри. Проблеми взаємопов'язаного розвитку науки і мистецької освіти розглядаються у кафедральних дослідженнях не відокремлено, а під кутом зору використання досвіду педагогічної освіти для вирішення наукових проблем, з одного боку, та

збагачення освітнього процесу досягненнями науки – з іншого. Сьогодні настав час, коли така організація НІД уже не дає можливості отримати результати на розвиток освіти і часто гальмує інноваційні процеси у сфері наукових педагогічних досліджень.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що сучасні вчені (В. Луговий, Н. Дем'яненко, Г. Козлакова, С. Писарєва та ін.) акцентують увагу на зміні статусу педагогічної науки в системі гуманітарного знання. Це призводить до того, що простір педагогічних досліджень охоплює широке коло дослідників, а їх мотивація характеризується різноманітністю. У стратегічному плані доцільно орієнтуватися на дослідників, які приходять у науку свідомо, і неабияку роль у цьому процесі відіграють кафедри вищих навчальних закладів, у тому числі й мистецьких.

Мета статті – розкрити зміст проблемних кластерів педагогічних досліджень та їх суб'єктів у вищій мистецькій освіті.

Обговорення питань, пов'язаних з організацією наукової роботи кафедри, хотілося б побудувати в межах існуючих проблемних кластерів власне педагогічного дослідження і його суб'єкта, інформаційного простору дослідницької діяльності та каналів науково-професійної комунікації.

Кластер «Дослідження». Сучасна мистецька освіта та наука накопичили велику кількість інформації як методологічного, так і прикладного характеру. Ця інформація ризикує стати незадіяною через наявність суперечностей ідей, положень, концепцій, термінів, технологій та методик.

Масовий характер дисертаційних досліджень на практиці призвів до зниження їх якості, що є наслідком організаційних проблем дослідницької діяльності. До таких помилок відносяться дублювання дослідницької проблематики, тем та окремих завдань роботи, підміна експертної оцінки рецензуванням або авторитетним судженням, вузький суб'єктивізм у виборі проблеми дослідження, що призводить до того, що досить часто дослідник вибирає проблему, цікаву для нього, але вже вирішену в науці та апробовану

в межах інших практик. У результаті поряд із прямим дублюванням відомих теоретичних положень фіксується отримання відомих результатів, викладених у новій термінології.

Розвиваючи ідеї вищезгаданих учених, варто зазначити, що сучасне покоління дослідників особливу увагу звертає на пошук шляхів, форм і методів художньо-естетичного виховання. При цьому вибудовуються особистісно-орієнтовані моделі освітнього процесу, розраховані на саморозвиток особистості, здатної через художній образ досягнути дійсність, свій внутрішній світ, різноманітність проблем людського буття.

Значна увага приділяється психологічним основам формування творчої активності, емоційно-емпатійної та інтелектуальної сфер особистості. Розпочато винятково важливу експериментальну роботу, пов'язану з пошуком методів арт-терапевтичної діяльності учителів музики у процесі формування творчого потенціалу школярів.

Останнім часом стрімко зростає інтерес педагогіки мистецької освіти до проблем мистецтвознавства – науки, що вивчає мистецтво стосовно соціально-історичної дійсності, інших галузей духовної культури людства з точки зору її внутрішніх закономірностей та особистостей. Так, у сучасній вітчизняній педагогіці та практиці викладання музики нагромаджено величезний досвід екстраполяції й адаптації музикознавчих категорій до умов педагогічної дійсності. Залежно від педагогічної концепції, що задає «точку зору» в педагогічному переосмисленні тієї чи іншої музикознавчої категорії, формується певний підхід до змісту і методів художньо-естетичного виховання. Найактивніше розробляються поняття теорії музичного виконавства. Це: виконавський стиль, виконавська культура, виконавська майстерність, виконавські вміння, виконавський досвід тощо. Досить проаналізувати тематику захищених упродовж останніх років кандидатських дисертацій та програму педагогічних досліджень НАПН України, щоб переконатися у багатогранності і значущості музикознавчих категорій у музичній педагогіці.

Разом із тим слід визнати, що в мистецькій педагогіці досі залишаються недостатньо вивченими проблеми формування духовно розвиненої особистості, яка відповідала б вимогам не лише сьогодення, а й майбутнього. Практично не досліджуються процесуальні характеристики, структура, еволюційні форми змін, а також механізми духовного розвитку засобами мистецтва як форми прояву генеральної лінії прогресу в становленні людини як особистості.

Відзначаючи позитивні зрушення в тематиці досліджень художньо-естетичного виховання, зауважимо, що їхні положення і висновки мають зазвичай формальний характер, з процесом виховання в цілому вони не співвідносяться. Майже в кожній кандидатській дисертації відтворюється загальновідомий підхід, елемент новизни є мінімальним. Наприклад, знову і знову уточнюються поняття художньо-естетичного виховання, інтерпретації музичного твору, їхня структура; з'ясовуються умови, що сприяють закріпленню тих чи інших якостей; видозмінюються чи просто повторюються відомі критерії їхньої сформованості тощо.

Аналіз розглянутих кандидатських дисертацій із проблем мистецької освіти дає змогу зробити такі висновки: очевидною є неузгодженість між теоретичними, пошуковими, експериментальними, з одного боку, та історико-педагогічними дослідженнями – з іншого. Така ситуація суперечить логіці розвитку науки, логіці дослідження фундаментальних педагогічних проблем.

Разом із тим очевидним є дефіцит історичного, тобто раніше здобутого наукового знання, що негативно позначається нині та неминуче позначиться з часом на рівні надійності проблематики, розробленої сьогодні. Привертає до себе увагу гостра потреба в історико-педагогічних дослідженнях, звернених до методичної спадщини музикантів-педагогів минулого, значення виконавських шкіл у сучасній музичній педагогіці.

Тут доречно процитувати О. Сухомлинську [6, с. 15], яка зазначає, що однією з об'єктивних причин звернення до історії педагогіки є прагнення

швидко й безпроблемно написати працю, не аналізуючи джерела, а переказуючи їх під певним кутом зору або ж переписуючи те, що вже написано про ті чи інші феномени в освіті та вихованні, й видаючи їх за свої міркування.

Є всі підстави говорити також і про відоме неблагополуччя дослідницької тематики у прогностичному плані. Так, відзначаючи помітне зростання уваги дослідників до важливого перспективного дослідницького напрямку підготовки вчителя, можна зробити висновок про те, що майже всі вітчизняні дослідження виходять з існуючої моделі: бракує спроб розробляти нові, оптимальні моделі. Ю. Алієв [1, с. 67] з цього приводу зазначає, що ознайомлення школярів з мистецтвом майже завжди відбувається як звернення до минулого, і в цьому вбачається парадокс мистецької освіти: ми навчаємо на зразках минулого, а жити збираємося в майбутньому. Здавалося б, дослідники у працях такого напрямку основну увагу звертають на критичну оцінку функціонуючої системи порівняно з кращими зарубіжними моделями підготовки музиканта-педагога, однак такі джерела не використовуються, що зменшує теоретичну і практичну значущість досліджень. Такий стан справ змушує визначати пріоритетні напрями досліджень у галузі музичної педагогіки і розробляти концептуальні засади розвитку музично-педагогічної науки.

Підкреслимо: науковий пошук, не підкріплений знанням світової мистецької педагогіки, втрачає масштабність, стаючи заздалегідь неперспективним, призводить до ізоляції вітчизняної науки.

У європейському досвіді складаються інші традиції вибору дослідницької проблематики. Дослідження європейського досвіду, здійснене С. Писаревою [5, с. 66–74], свідчить про те, що в жодному європейському університеті дослідник не може зайнятися тільки йому одному цікавою темою. Так, у Нідерландах тема дисертації і, відповідно, прийом на навчання за докторською програмою можливий тільки в тому разі, якщо університет (факультет) веде наукову роботу за конкретною темою, тобто докторанта

беруть під проект. Таким чином, докторант має зробити внесок у розробку наукової програми, зі «своєю» темою він прийти не може. У Франції докторські школи будують свою роботу на уявленні про те, що підготовка дисертації – це дослідницька робота в межах дослідницької команди. З метою гарантії якості необхідно, щоб дисертація була виконана у визнаній дослідницькій команді, з якою підписана угода на підготовку докторів за результатами проведення експертизи її діяльності державними органами. У Франції така експертиза проводиться 1 раз на 4 роки Міністерством досліджень. У Швеції створено Раду, яка розглядає питання фінансування та експертизи досліджень і тим самим підтримує їх високий рівень якості, тому дисертації виконуються в межах спеціального замовлення на його проведення. Замовлення може бути ініційоване не тільки державою, а й комерційними організаціями. У Німеччині дослідники мають знайти зовнішні джерела для фінансування свого дослідження, інакше кажучи, переконати організацію, яка має фінансові кошти, у необхідності проведення саме цього дослідження. У тому разі, якщо дослідник є учасником дослідницького проекту факультету або університету в цілому, такої потреби немає.

Іншим шляхом зниження суб'єктивізму у виборі дослідницької проблематики є конкурсна діяльність – гранти для учасників докторських програм навчання.

Перед сучасним ученим, який професійно займається дослідженням педагогічної проблематики у певній галузі педагогічної науки, постало конкретне наукове завдання інтеграції наукових концепцій, теорій, без вирішення якого побудувати цілісний науковий простір розвитку освіти неможливо. Необхідно підкреслити, що розвиток сучасної педагогіки в більшості визначається визнанням як об'єктивної реальності факту множинності варіантів вирішення однієї й тієї самої педагогічної проблеми. Тому сама по собі наявність комплексної дослідницької програми на кафедрі обов'язкова, але не є єдиним елементом створення дискусійного середовища.

Вибір стратегії розвитку дискусійного середовища дослідницької діяльності кафедри може сприяти подоланню вказаних вище помилок і враховувати досвід європейських університетів у виборі проблематики та обґрунтуванні дослідницьких робіт. Для цього слід розробити комплексну дослідницьку програму практики в контексті провідних наукових напрямів.

Кластер «Дослідник». До початку ХХІ ст. змінився статус мистецької педагогіки і в системі гуманітарного знання, і в просторі соціуму, що обумовлено: якісно новим етапом розвитку професійної мистецької освіти; збільшенням значущості фахової ерудиції в мистецтвознавчих та педагогічних науках у викладачів; усвідомленням потреби у філософсько-теоретичних та психолого-педагогічних знаннях; укріпленням експертної функції теоретичної підготовки в оцінці педагогічних інновацій, десимінацією отриманих результатів.

Як приклад кращих практик, що склалися в зарубіжному досвіді, можна назвати структуровану дослідницьку підготовку (Німеччина), систематичне навчання в межах діяльності докторських шкіл (Франція), спільну участь наукових організацій у підготовці дослідників (Товариство досліджень у сфері вищої освіти; Асоціація наукових товариств у сфері соціальних наук; Шведська дослідницька рада), обов'язкову участь докторів філософії у підготовці докторантів (це враховується у кар'єрному зростанні), експертизу діяльності докторських шкіл (1 раз на 4 роки Міністерством досліджень (Франція); 1 раз на 6 років Національним агентством вищої освіти (Швеція) та призначення супервайзерів докторантам (Швеція).

Кластер «Інформація». Європейський досвід у плані обміну науковою інформацією між дослідницькими колективами складається за двома напрямками: створення спільних дослідницьких програм (ОЕСР) та численна різножанрова публікація результатів наукових досліджень (ЮНЕСКО).

Такі механізми ілюструють розвиток інтеграційних процесів у європейському та світовому дослідницькому просторі, тому орієнтація на стратегію інтеграції дослідницьких проектів і практик певною мірою

допоможе подолати проблеми інформаційної роз'єднаності діяльності дослідницьких колективів. Реальним кроком у цьому напрямі є створення наукових та науково-освітніх центрів у регіонах України. Такі самі центри можуть бути створені у вишах як кафедральні і міжкафедральні організаційні дослідницькі структури.

Звернемося знову до європейського досвіду. Кожний навчальний заклад у Франції покликаний створити необхідне освітнє середовище, де можна було б використати нові технології інформації і комунікації, іноземні мови, міжнародні контакти, які можуть вести до співкерівництва дисертаціями керівниками з різних країн. Підготовка може проводитися в різних формах: різні ініціативи, семінари, літні школи, докторські школи. Докторська школа повинна допомогти докторанту представити результати дослідження. У Сорбонні розповсюджені спільні конференції науково-дослідницьких центрів та докторських шкіл (проблематика зустрічей: організація інформаційних рад, майстерня з методу вивчення документації, особливої кількісної документації). Спільно з науковими центрами і спеціалізованими товариствами проводяться «дні докторантів», на яких докторанти представляють свої проекти та дослідницькі проблеми. З метою розвитку відкритості досліджень зовнішньому світу проводяться колоквиуми за участю представників культури, перекладачів, видавників, організовується відвідування докторантами культурних зарубіжних закладів.

Інтегрування цього й іншого подібного досвіду організації наукової комунікації в діяльність педагогічної кафедри можливе в межах реалізації стратегії оновлення форматів наукового спілкування.

Саме такими форматами є наукова олімпіада аспірантів із педагогічних наук, яка ініціюється кафедрою теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка. Педагогічні кафедри інших вишів виявляють ініціативу у створенні інших форматів комунікації молодих дослідників у галузі педагогіки, таких як відеоконференція, віртуальний семінар, консорціум, віртуальний клуб

дослідників тощо. Такі формати спілкування молодих дослідників орієнтовані на виявлення та підтримку талановитих молодих учених, які досліджують проблеми педагогічної науки, шляхом сприяння створенню єдиного науково-освітнього простору підготовки науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації в нашій державі.

Важливим елементом розвитку інфраструктури наукової комунікації є створення середовища віртуального спілкування через портали, сайти та наукові електронні журнали.

Отже, розглянуті проблеми і виявлений досвід їх вирішення дозволяють зробити висновок про можливості розвитку науково-дослідницької діяльності педагогічної кафедри в межах чотирьох стратегічних спрямувань: стратегії розвитку дискусійного середовища, стратегії розширення наукового співробітництва для сприяння розвитку дослідницької компетенції, стратегії інтеграції дослідницьких проектів та практик, стратегій оновлення форматів наукового спілкування.

Завершуючи роздуми про розвиток елементів інфраструктури науково-дослідницької діяльності педагогічної кафедри на сучасному етапі, необхідно підкреслити, що введення будь-яких змін у системи, які поєднують в межах своєї діяльності людей і використовують людський капітал, має враховувати розумовий баланс між традиціями та інноваціями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алиев Ю. Б. Дидактический пролегомен о современном художественном образовании школьников / Ю. Б. Алиев // Педагогика. – 2003. – № 5. – С. 63–71.

2. Дем'яненко Н. М. Принцип автономії в забезпеченні єдності навчання й наукового дослідження в класичному університеті: актуалізація ретродосвіду / Н. М. Дем'яненко // Вища освіта України. – 2008. – № 3. Додаток 1. Тематичний випуск «Наука і вища освіта в Україні: міра взаємодії». – 212 с. – С. 26–34.

3. Козлякова Г. О. Науково-педагогічна складова дослідницького університету: співпраця з академічними установами / Г. О. Козлякова // Вища освіта України. – 2008. – № 3. Додаток 1. Тематичний випуск «Наука і вища освіта в Україні: міра взаємодії». – 212 с. – С. 46–54.

4. Луговий В. І. Наука – найважливіший ресурс вищої школи / В. І. Луговий // Вища освіта України. – 2008. – № 3. Додаток 1. Тематичний випуск «Наука і вища освіта в Україні: міра взаємодії». – 212 с. – С. 99–108.

5. Писарева С. А. Научно-исследовательская деятельность педагогической кафедры / С. А. Писарева // Педагогика. – 2010. – № 7. – С. 66–74.

6. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О. В. Сухомлинська. – К. : А.П.Н., 2003. – С. 17.

В статье раскрываются проблемы организации исследовательской деятельности кафедры в высшем художественном образовании. Анализируется содержание проблемных кластеров педагогических исследований и их субъектов в высшем художественном образовании.

Ключевые слова: высшее художественное образование, исследовательская деятельность, кафедра, европейский опыт.

The article deals with the problem of research department in higher education in the arts. Contents of cluster analyzes of educational research and their subjects in higher education in the arts.

Keywords: higher art education, research, Department of European experience.